

Raziskovalna naloga

ŠPORT SKOZI ČAS

POMEN USTANOVITVE IN DOSEŽKI MURSKOSOBOŠKEGA SOKOLA V LETIH 1920–1941

AVTORJI NALOGE: Mladi raziskovalci zgodovine iz OŠ III Murska Sobota

Lina Felkar, 9. b

Vito Ferčak, 9. a

Tajda Gostenčnik, 9. b

Mentorica: Urška Černi

Somentorica: Mihaela Ružič Gerič

Murska Sobota, marec 2023

ZAHVALA

Mladi raziskovalci bi se radi zahvalili vsem tistim, ki so nam s svojo strokovnostjo in usmeritvami tako ali drugače pomagali pri izdelavi naloge, ki je pred vami:

Posebej hvala bibliotekarjem Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota za usmerjanje pri izbiri ustrezne literature in obstoječega knjižnega gradiva.

Iskrena hvala domoznancu g. Andreju Pavliču, za vodeno raziskovanje arhivskega gradiva in usmeritve pri prebiranju starih časnikov.

Zahvala gre tudi Društvu za športno rekreacijo Murska Sobota, posebej podpredsedniku g. Mariu Čepu, ki si je vzel čas za naš obisk Partizana, na katerem nam je predstavil zgodovino Sokolov, izgled prvotnega doma ter nam skozi svoje spomine razložil pomen doma za našo šolo in širšo okolico.

Hvala mentorici Urški Černi, ki nas je od začetka usmerjala pri našem delu, somentorici naloge, učiteljici Mihaeli Ružič Gerič, ki nas je priučila izdelave foto zgodbe, učiteljici angleščine Tadeji Gobar za pregled povzetka v angleški jezik, učiteljici Petri Cipot za lekturo in našemu računalnikarju Bojanu Kuprivcu, ki nam je pomagal pri tehnični ureditvi naloge.

Od leve proti desni: Lina Felkar, Vito Ferčak in Tajda Gostenčnik

POVZETEK

Raziskovalna naloga opisuje začetke razvoja športa skozi čas v Mestni občini Murska Sobota. Opisali smo delovanje društva Sokol od njegove ustanovitve leta 1920 do leta 1941, ko je bilo z začetkom 2. svetovne vojne prekinjeno bogato delovanje centra telesnega in kulturnega napredka pokrajine. Ob začetku 2. svetovne vojne v Jugoslaviji so mnogi člani sokolske organizacije stopili v bran domovini, nekateri od njih, po katerih so danes med drugim poimenovane tudi murskosoboške ulice, so padli.

Včasih je bil šport kultura in Sokoli so bili gonilna sila razvoja in napredka v naši občini. Biti član Sokolov je predstavljalo čast. S kulturo spominjanja jim z izsledki raziskovalnega dela mladi želimo izkazati čast in spoštovanje za njihov doprinos k razvoju športa ter njihov vpliv na narodnozavedno delovanje v obdobju med obema vojnama.

V nalogi smo prikazali kratki oris zgodovine športa na slovenskem in v prvi Jugoslaviji. Opisali smo ustanovitev Sokolov in njihovo delovanje v Sloveniji. Podrobneje smo se lotili preučevanja ustanovitve Sokolskega društva v Murski Soboti in izgradnje doma, ki je bil zgrajen izključno s prispevki in pomočjo takratnih meščanov. Pripravili smo izpis odmevnejših tekmovalnih dosežkov murskosoboških Sokolov. Opis njihovega delovanja vključuje tudi njihovo kulturno prosvetno dejavnost: dramsko, lutkovno in glasbeno sekcijo. Pridobljeno arhivsko gradivo in povzetke našega raziskovanega dela smo vključili v foto zgodbo, ki smo jo ustvarili in nam pripoveduje o zgodovinskem pomenu delovanja Sokolov v Murski Soboti. S foto zgodbo smo predstavili široko razvejano dejavnost telesno-vzgojnega in kulturnega značaja organizacije.

KLJUČNE BESEDE: Sokoli, Društvo Sokol Murska Sobota, Sokolski dom

SUMMARY

Research paper describes the beginning of sport development in city municipality Murska Sobota. We have described the work of sport society “Sokol” since its establishment in 1920 until 1941, when with the beginning of Second World War its rich work as the center of physical and cultural evolvement in the region has been brought to an end. When the war began in Yugoslavia many members of the “Sokol” organization entered the war to defend our country. Some of them have died and in their memory, streets of Murska Sobota carry their names.

In the past sport was a culture and members of “Sokol” organization were the main force of progress and development in our municipality. It was an honour to be a member of “Sokol.” With the findings of our research paper, we the younger generation by remembering their culture want to express honour and respect for their effort in developing sport and its influence on patriotic activities during both world wars.

In this paper, we outlined a short history of sport on Slovene territory and in the first Yugoslavia. We have described the establishment of “Sokol” and its work in Slovenia. We studied in more detail establishment of “Sokol” society in Murska Sobota and building a home that was built exclusively from contribution and help of citizens of the city in that time. We have prepared a list of important achievements in different sports of members of “Sokol” society of Murska Sobota. Description of their work also includes their cultural and educational activities: drama, puppet and musical section. Acquired archive material and abstract of our research work was included in a photo story we have created which tells us of historical meaning of “Sokol” organization’s work in Murska Sobota. With this photo story, we have presented a wide range activity of physical, educational and cultural character of organisation.

KEY WORD: Sokol, Sport society “Sokol” Murska Sobota, hall of “Sokol” society

KAZALO

1 UVOD	1
1.1 Namen in cilji raziskovalne naloge	1
1.2 Hipoteze	2
1.2 Predvidena nova spoznanja	2
1.3 Metodologija dela	3
2 ORIS RAZVOJA ŠPORTA NA SLOVENSKEM	6
2.1 Razvoj modernega športno-kulturnega življenja na Slovenskem	6
2.2 Zgodovina sokolstva na slovenskem	7
3 USTANOVITEV MURSKOSOBOŠKEGA SOKOLA	9
3.1 Prve ideje o ustanovitvi društva	9
3.2 Ustanovni občni zbor	11
4 KRONOLOŠKI PREGLED DELOVANJA MURSKOSOBOŠKIH SOKOLOV	12
4.1 Sokoli od ustanovitve do izgradnje doma	12
4.2 Sokoli od 1930 do začetka 2. svetovne vojne	17
5 VIDNEJŠI ŠPORTNI DOSEŽKI NA TEKMOVANJIH MED LETI 1920–1941	21
6 KULTURNO PROSVETNA DEJAVNOST SOKOLOV MURSKA SOBOTA	23
7 PRAPOR MURSKOSOBOŠKIH SOKOLOV IN SOKOLSKA UNIFORMA	24
8 POMEN IZGRADNJE SOKOLSKEGA DOMA V MURSKI SOBOTI	26
9 ZAČETEK 2. SVETOVNE VOJNE IN KONEC SOKOLSTVA	32
10 ZAKLJUČEK	33
10. 1 Analiza hipotez	34
11 VIRI IN LITERATURA	35
11.1 Viri	35
11.2 Literatura	35
11.3 Slikovni material in spletni viri	35
11.4 Link do nastale foto zgodbe	36

KAZALO SLIK

Slika 1, Obisk knjižnice	3
Slika 2, Ogled notranjosti doma in Slika 3, Predavanje o Sokolih	4
Slika 4, Prebiranje arhivskega gradiva pod vodstvom domoznanca	4
Slika 5, Društveni prostori so bili do izgradnje sokolskega doma 1929. leta v hotelu Dobray	11
Slika 6, Urnik vadbe.....	13
Slika 7, Prva telovadnica v prostorih meščanske šole (danes Osnovna šola II Murska Sobota).....	15
Slika 8, Zapis o Sokolih v Novinah.....	16
Slika 9, Spored Prekmurskega tedna in Slika 10, Spored telovadbe ob zletu sokolske župe Maribor.	20
Slika 11, Prapor je bil, kakor tudi drug društveni inventar, uničen za časa druge svetovne vojne.....	25
Slika 12, Sokolski Dom Murska Sobota.....	27
Slika 13, Notranjost Partizana	31
Slika 14, Obraba tal in Slika 15, Obraba stropa in stene	32

1 UVOD

Mladi raziskovalci zgodovine iz OŠ III Murska Sobota smo se letos navdušili nad raziskovanjem razvoja športa skozi čas v našem lokalnem okolju. Lina, Vito in Tajda, ki smo športniki po srcu, smo navdušeni nad odkrivanjem in raziskovanjem dogodkov iz preteklosti. S pisanjem dogodkov, ki so se zgodili pred več kot sto leti in so bistveno vplivali na razvoj športa in življenja v naši občini, smo združili ljubezen do športa in zgodovine ter obudili spomin na pomembne dogodke in ljudi.

Naša radovednost nas je gnala k raziskovanju Sokolov, ki so orali ledino na področju športa v Murski Soboti. Ob prebiranju literature, pregledovanju virov in z obiskom arhivskega fonda ter sokolskega doma smo raziskali široko razvejano dejavnost murskosoboških Sokolov, ki je telesno-vzgojnega in kulturnega značaja. Med njihovimi dosežki zagotovo izstopa izgradnja za takratni čas sodobnega telovadnega doma v naši lokalni skupnosti. Danes nam je ta dom poznan pod imenom »Partizan«. Sokolski dom, ki je bil nekoč center telesnega in kulturnega napredka pokrajine, je v našem šolskem okolišu. Vse do leta 1987 je bil ta dom telovadnica naše šole. Ko smo bili sami še mlajši, smo v tem domu tudi trenirali. Iz naštetih razlogov smo se odločili, da s svojo raziskovalno nalogo, ki nosi naslov »Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941«, obudimo spomin na vsestransko delovanje, športno, kulturno in arhitekturno zapuščino murskosoboških Sokolov.

1.1 Namen in cilji raziskovalne naloge

Naša naloga je imela naslednje cilje:

- s prebiranjem obstoječe literature, časopisja in raziskovanjem arhivskega fonda iz obdobja med obema vojnama razložiti pomen nastanka sokolskega društva v Murski Soboti ter opredeliti vlogo telovadne organizacije v lokalni skupnosti,
- raziskati izgradnjo sokolskega doma, centra telesnega in kulturnega napredka pokrajine, zgrajenega med obema vojnama in aktualizirati – poročati o obstoječem stanju objekta,

- izdelati preglednico vidnejših športnih dosežkov med leti 1920–1941, vključno z dosežki murskosoboških Sokolov,
- ustvariti foto zgodbo o razvoju športne dejavnosti v občini Murska Sobota med leti 1920–1941.

1.2 Hipoteze

HIPOTEZA 1

O delovanju telovadnega društva Sokol bomo našli veliko knjižnega in malo slikovnega gradiva.

HIPOTEZA 2

Težko bomo našli osebo iz takratnega obdobja, ki bi z nami spregovorila o sokolstvu v Murski Soboti iz lastnih doživetij, zaradi večjega časovnega odmika od sedanjosti.

HIPOTEZA 3

Na enem mestu bomo težko našli zbrane podatke o športnih dosežkih murskosoboških sokolov.

1.2 Predvidena nova spoznanja

O nastanku sokolskega društva v Murski Soboti, izgradnji telovadnega objekta in o dosežkih smo poiskali veliko virov, iz katerih smo želeli potrditi že znane podatke in poiskati nove. Še pred začetkom raziskovanja smo vedeli, da bo iskanje slikovnega materiala za našo foto zgodbo naporno, saj je bilo v času druge svetovne vojne

uničenih veliko virov, prav tako pa je bilo zaradi časovne oddaljenosti nerealno pričakovati, da bi lahko kdo spregovoril o delovanju društva in njegovih članih iz prve roke. Vseeno smo se osredotočili na iskanje še nezapisanih ali objavljenih podatkih in gradivih, kar podrobneje opisujemo v metodah dela.

1.3 Metodologija dela

Pri raziskovanju smo uporabili različne metode dela. Najprej smo se poglobili v obstoječo literaturo. V ta namen smo se januarja odpravili v Splošno in pokrajinsko knjižnico Murska Sobota, v kateri so nam ustrezljivi informatorji in bibliotekarji pomagali pri iskanju ustreznega gradiva. (Slika desno, Raziskovanje v murskosoboški knjižnici). Usmerili so nas tudi k prebiranju periodike, ki je izhajala v izbranem časovnem obdobju in nam je dosegljiva v digitalni obliki. Prelistali smo časnike v Digitalni knjižnici Slovenije in naredili izbor novic o delovanju Sokolov na lokalni ravni.

Slika 1, Obisk knjižnice

Odšli smo tudi na teren in si ogledali sokolski dom, današnji »Partizan«, ki je po dolgoletnih zapletih glede pravnega nasledstva nepremičnine od 18. novembra 2014 v večinski lasti Mestne občine Murska Sobota.¹ Tam nas je z zgodovino sokolske organizacije, z izgledom samega objekta nekoč ter njegovo podobo danes seznanil nekdanji učitelj naše šole, podpredsednik Društva za športno rekreacijo (DŠR Murska Sobota) g. Mario Čep, s katerim smo opravili tudi pogovor, v katerem nam je povedal o svojih spominih na vadbo v sokolskem domu in o vaditeljih sokola. DŠR Murska

¹ Jože Stvarnik, PRENOS NEPREMIČNINE TVD PARTIZAN NA MESTNO OBČINO MURSKA SOBOTA, dostopno na: <http://www.dsr-ms.si/node/98>, pridobljeno dne: 15. 1. 2023.

Raziskovalna naloga
ŠPORT SKOZI ČAS
Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941

Sobota je pravni naslednik TVD Partizana, to je pa vzniklo iz korenin Sokolskega društva.

Slika 2, Ogled notranjosti doma

Slika 3, Predavanje o Sokolih

Kontaktirali smo Andreja Pavliča, bibliotekarskega specialista in domoznanca v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota. Pod njegovim vodstvom smo si ogledali arhivski fond sreskega načelstva Murska Sobota za obdobje med obema vojnama. Spoznali smo številčenje in hrambo dokumentov, ga prelistali in iz njega poiskali dokumente, vezane na delovanje murskosoboških Sokolov.

Slika 4, Prebiranje arhivskega gradiva pod vodstvom domoznanca

Iz nabranega gradiva, virov in literature smo sestavili raziskovalno nalogo. Pri pisanju nam je bila v veliko pomoč mentorica, ki nas je naučila zbiranja podatkov, vsebinskega in tehničnega oblikovanja naloge, navajanja literature, virov in arhivskega gradiva. Po

zapisu vsebine smo napisali še literarni zapis o pomenu ustanovitve murskosoboških Sokolov in o njihovem delovanju ter ustvarili foto zgodbo.

Šport, gibanje in telesna aktivnost v današnji družbi mnogim predstavljajo način življenja. Z rednim gibanjem posameznik doseže boljšo kakovost življenja in ima posledično manj zdravstvenih težav. Slovar slovenskega knjižnega jezika pod geslom športnik navaja zelo preprosto obrazložitev: »kdor goji šport«. Nadalje slovar pod geslom šport navaja: »po ustaljenih pravilih izvajana telesna dejavnost za krepitev telesne zmogljivosti, tekmovanje, razvedrilo«.² Ljubezen do športa povezuje tudi nas, mlade raziskovalce zgodovine. Z raziskovalno nalogo se spominjamo pomena Sokolov in njihovih dosežkov v svoji občini, v mestu Murska Sobota in lokalni skupnosti. Kaj pa je spomin? Spomin je sposobnost človeka, da lahko predstave, misli in podatke v zavesti ohrani, obnovi; zavest, v kateri so ohranjene predstave, misli, podatki o preteklosti; predstava, misel, podatek o preteklosti, ohranjen v zavesti; popis dogodkov, srečanj, ki jih je pisec sam doživel.³ Vse to smo skušali na takšen ali drugačen način vključiti v svoje delo, da bi se ljudje spominjali. Spominjati se pomeni nekomu povzročati, da se mu kaj iz preteklosti znova pojavi v zavesti ali delati, navadno z besedami, da kdo česa ne pozabi.⁴

Kot uvod v raziskovanje zgodovine murskosoboških Sokolov smo najprej raziskali splošni oris razvoja športa na slovenskem in v prvi Jugoslaviji ter se dotaknili nastanka sokolske organizacije.

² Dr. Franci Petek, Šport skozi čas, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Ljubljana 2022 (dalje Šport skozi čas), str. 13.

³ Fran > SSKJ, dostopno na: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=spomin>, pridobljeno dne: 15. 2. 2023.

⁴ Fran > SSKJ, dostopno na: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=spominjati%20se&hs=1>, pridobljeno dne: 15. 2. 2023.

2 ORIS RAZVOJA ŠPORTA NA SLOVENSKEM

2.1 Razvoj modernega športno-kulturnega življenja na Slovenskem

19. stoletje velja za mejnik v razvoju modernega športno-kulturnega življenja. Na eni strani ga je zaznamoval prodor humanistične misli o vključevanju telesnih praks v izobraževalni sistem, na drugi strani pa podružbljenja dejavnosti in društveno organiziranje, ki je v habsburškem cesarstvu nastopilo po letu 1860. Organizacijsko so ob »ostrostrelcih« prednjačila gimnastična ali »telovadna« društva. Proti koncu 19. stoletja so jim sledila planinska in športna društva, s čimer se je oblikovala množična civilna družba, ki je danes zaokrožena v Olimpijskem komiteju Slovenije. Gimnastični začetki so vezani na naselitev demobiliziranega častnika Štefana Mandiča leta 1838 v Ljubljani, kjer je šest let pozneje odprl vadbeni center, v petdesetih letih 19. stoletja pa vodil vadbo namenjeno ljubljanskim dijakom in vojaštvu.⁵

Gimnastična društva (pozneje tudi planinska in športna) so bila vpeta v narodno prebujanje. Nemški gimnastični kolegi so ustanovili svoje društvo (Turnverein), slovenski pa 1. oktobra 1863 Južni Sokol, ki je deloval do leta 1867. V letu 1868 ga je nasledil Ljubljanski Sokol, ki je postal matično društvo slovenskega sokolstva. Leta 1908 je bila ustanovljena Slovanska sokolska zveza (SSZ) s sedežem v Pragi. Pri širitvi društev in članstva ter organiziranju množičnih prireditev in sokolskih zletov je veliko delo opravil Viktor Murnik. Slovenski Sokoli so skupaj s hrvaškimi in srbskimi vzpostavljali tudi temelje južnoslovanskem povezovanju, ki bi se moralo uresničiti na zletu leta 1913 v Ljubljani, z ustanovitvijo skupne zveze. Zlet pa je bil prepovedan in prestavljen v leto 1914, vendar zaradi sarajevskega atentata na prestolonaslednika Franca Ferdinanda⁶ in političnega zaostrovanja ni bil izveden. Sokolstvo je pomembno tudi v luči razvoja ženske telovadbe. Prvo žensko telovadno društvo v Ljubljani je izšlo iz Ljubljanskega Sokola in opravilo temeljno in vizionarsko vlogo v razvoju ženske telovadbe.⁷ S koncem prve svetovne vojne in organiziranjem jugoslovanske države se

⁵ Šport skozi čas, str. 21–22.

⁶ Atentat je v zgodovini poznan kot povod za začetek 1. svetovne vojne.

⁷ Šport skozi čas, str. 21–22.

je šport znašel v novih okoliščinah. Nemški Turnvereini niso bili več obnovljeni, prav tako ne Alpinvereini in tako so Nemci, ki so ostali v jugoslovanski državi, telesno dejavnost prenesli na športna društva, npr. v Mariboru Rapid, v Celju Atletik, ali pa so se prelili v slovenska društva, npr. ljubljanski strelci v Društvo ostrostrelcev. Nasprotno je zunaj jugoslovanskih meja ostala tretjina Slovencev in njihovih organizacij. Na avstrijskem Koroškem so po plebiscitu zamrla, na Primorskem, zlasti na Tržaškem, pa so sokolska društva doživela napade že v letu 1920, ko je julija pogorel Narodni dom v Trstu, tudi sedež Tržaškega Sokola. Prav tako so bile napadene in poškodovane ali uničene telovadnice v okoliških krajih. Slovenski Sokoli so razpustili svojo zvezo in se s srbskimi in hrvaškimi junija 1919 združili pod načelom »en narod, ena država, eno sokolstvo« v centralistično Jugoslovansko sokolsko zvezo (JSZ) s sedežem v Ljubljani in več kot dvajsetimi župami po jugoslovanskem teritoriju.⁸

2.2 Zgodovina sokolstva na slovenskem

1. oktobra 1863 so v Ljubljani ustanovili prvo telovadno-gimnastično društvo z imenom Južni Sokol.⁹ Priprave na ustanovitev so se začele poleti 1862, vendar so avstrijske oblasti zavirale ustanovitev z zavrnitvijo pravil kar trikrat. Pobudnik ustanovitve sokolskega društva je bil takratni znani telovadec Štefan Mandić, ki je postal tudi prvi učitelj v Južnem Sokolu. Na ustanovnem občnem zboru so za prvega načelnika (predsednika društva) izvolili slovenskega politika, takratnega Ljubljanskega župana, dr. Etbina Costo. Sami sebe so imenovali "Sokolci", ustanovili so telovadno šolo, najeli telovadnico in izbrali telovadno opremo. Dejavnost Južnega Sokola je bila podobna tedanjim čitalnicam, vendar so bili bolj popularni med meščani, tržani, najbolj pa med slovenskimi kmeti zaradi telovadbe in sokolske uniforme. Med Slovenci so vzbujali narodni ponos in navdušenje nad telovadnimi nastopi, nad korakanjem, sokolsko uniformo in praporjem ter slovenskim poveljevanjem. Od ustanovitve naprej so bili Sokoli prisotni na vseh večjih narodnopolitičnih prireditvah. Veljalo je nenapisano

⁸ Šport skozi čas, str. 23–25.

⁹ Ustanovitelji Južnega Sokola so se zgledovali po Češkem Sokolu. Telovadno gibanje Sokol je bilo ustanovljeno 16. 2. 1862 v Pragi. Ustanovil ga je Miroslav Tyrš, ki je s telovadbo upodabljal in razvijal poseben vzgojni sistem: vsak član društva mora služiti narodu in državi, v organizaciji pa morata vladati svobodna volja in bratstvo. Člani naj si medsebojno pomagajo, sokolsko delo pa naj bo dobrovoljno in neplačano.

pravilo, da je prisotnost na sokolski prireditvi dokaz napredka in nacionalne zavednosti. Izredno priljubljeni so bili zleti Južnega Sokola med kmečkim prebivalstvom, zato so jim oblasti te zlete mnogokrat onemogočile. Južni Sokol se je kasneje preimenoval v Ljubljanski Sokol in je deloval vse do leta 1888. V tem obdobju so izvedli več kot 400 prireditev zabavnega značaja, več kot 90 zletov, mnogo sokolskih telovadnih akademij, prav tako pa tudi kulturnih in narodnopolitičnih spominskih večerov (v spomin Vodniku, Prešernu in drugim zavednim Slovencem). Med Slovenci so bile najbolj zaželenе prireditve sokolske maškarade. Ljubljanski Sokol je bil pobudnik in zgled za ustanovitev prvega hrvaškega sokolskega društva v Zagrebu leta 1874. Ljubljanski Sokol je ustanovil podružnico v Kranju (1865), imenovano Gorenjski Sokol, 1869 in 1870 pa še v Planini, Postojni in v Vipavi. Podružnice so želeli ustanoviti še v Trstu, Celju in v Kamniku, vendar zaradi nemško nacionalnega pritiska z Dunaja, niso bili uspešni. Z uvedbo telovadbe so želeli tudi nemško terminologijo zapisati v slovenskem jeziku in uporabljati slovensko telovadno terminologijo s slovenskimi besedami in izrazi. Tako so leta 1860 izdali v slovenščini napisan strokovni priročnik, ki vpeljuje slovenske strokovne izraze v telovadbo z naslovom »Nauk o telovadbi«. Fran Levstik je pripomogel, da sta bila oba dela Nauka o telovadbi prevedena in izdana v knjižni obliki. 1904 so začeli izdajati sokolsko glasilo z naslovom »Slovenski Sokol«, istega leta so ustanovili Slovensko sokolsko zvezo. Sokolska zveza se je razdelila na župe s sedeži v Ljubljani, Celju, Kranju, Idriji, Novem mestu in Mariboru. Te župe so skrbele za nastajanje novih sokolskih društev. Udeleževali so se mednarodnih tekmovalnih srečanj. V desetletjih pred prvo svetovno vojno je bilo na slovenskem organiziranih 114 društev in društvenih odsekov z več kot 7500 člani in članicami. Slovenska sokolska zveza se je leta 1907 včlanila v Mednarodno gimnastično društvo (FIG) in začela nastopati na »mednarodnih tekmah« pod slovenskim imenom in zastavo. Prvi mednarodni nastop, ki so se ga udeležili, je bil v Parizu leta 1901. Leta 1907 so tekmovali skupaj s Čehi, Francozi, z Belgijci, Luksemburžani in Madžari. Sodelovali so še na mednarodnih tekmah v Luksemburgu leta 1909, v Torinu l. 1911 in v Parizu l. 1913. 1912 je Sokol Stane Vidmar postal slovanski sokolski prvak. Obdobje med prvo svetovno vojno je zavrla rast slovenskega sokolstva zaradi padlih Sokolov in šikaniranja s strani avstrijske države. Na mednarodni tekmi l. 1922 v Ljubljani so

slovenski Sokoli zasedli 2. mesto.¹⁰ Ta tekma je pomenila začetek hitrega vzpona slovenske orodne telovadbe na mednarodni sceni. Na olimpijskih igrah v Parizu l. 1924 se je slovenska Sokolska ekipa, kot uradna reprezentanca Jugoslavije, uvrstila na 4. mesto. Leon Štukelj je dobil 2 zlati olimpijski odličji. Na mednarodni tekmi l. 1926 v Lyonu so zasedli 2. mesto, Slovenec Peter Šumi je bil med posamezniki prvi. Na O. I. v Amsterdamu l. 1928 so Sokolski telovadci priborili Jugoslaviji 3. mesto.¹¹ Na O. I. v Berlinu l. 1936 je Leon Štukelj zasedel 2. mesto na krogih. Drugi člani Sokola, ki niso telovadili, so sodelovali pri pripravi amaterskih gledaliških predstav. Prav tako so prirejali lutkovne gledališke predstave. Ustanavljali so pevske zборе, tamburaške orkestre, godbo na pihala in salonske orkestre. Večja sokolska društva so imela tudi konjenike, ki so bili na čelu sokolskega sprevoda. Po letu 1924 pa so v sokolskih društvih začeli zavestno uvajati tudi druge športne panoge.¹² Na začetku 30. let so začeli organizirati vsakoletna večtedenska taborjenja v naravi. V 30. letih so začeli graditi Sokolske domove, ki so obvezno imeli telovadnico, gledališki oder in druge društvene prostore.¹³ Nemški okupator je uničil mogočno Sokolsko organizacijo po skoraj stoletnem delovanju.¹⁴ Zadnje zborovanje slovenskih Sokolov je bilo poleti l. 1945 v Ljubljani.¹⁵

3 USTANOVITEV MURSKOSOBOŠKEGA SOKOLA

3.1 Prve ideje o ustanovitvi društva

Prekmurski študentje so iz različnih krajev v času počitnic 1918 prinašali novosti, s katerimi so se seznanili v tujini. Na takšen način so v naših krajih mladi spoznali žogo in začeli z igranjem nogometa. Naslednje leto so bila na našem območju zabeležena

¹⁰ Slovenec Peter Šumi je bil 1., Stane Vidmar 5. in Leon Štukelj 8.

¹¹ Leon Štukelj je bil na krogih 1., Jože Tošo Primožič na bradlji 2., Stane Derganc v preskoku 3.

¹² Smučanje, atletske discipline, plavanje in odbojka.

¹³ Mariborski Sokol si je zgradil celo planinsko kočo, Sokolski dom na Pohorju.

¹⁴ Sokolsko premoženje so zaplenili, vidnejše Sokole pa so po vnaprej pripravljenih seznamih zaprli in izgnali.

¹⁵ Muzej narodne osvoboditve Maribor, SOKOLI IN ORLI NA ŠTAJERSKEM, KOROŠKEM IN V PREKMURJU, TISK BEZJAK, Maribor 1993, str. 3–18.

prva športna udejstvovanja in spodbude za ustanovitev društva. Leto 1919 je bilo ključno za Prekmurje, ki se je po tisočletni politični in kulturni ločenosti od ostalega slovenskega prostora združilo z matičnim narodom v novi državi.¹⁶ V pokrajini ob Muri so bolj napredno živeli na desnem bregu, kjer je bilo kot prvo leta 1903 v Ljutomeru ustanovljeno društvo Sokol. Sokolski dom so izgradili 1927. leta. Prekmurje je jugoslovanska vojska zasedla s pomočjo Sokolskih legionarjev¹⁷ 12. avgusta 1919. Tukajšnji ljudje so pred koncem 1. svetovne vojne živeli v nezavidljivih razmerah: povezave z ostalo Slovenijo so imeli le preko reke Mure, s kolesom, z vprežnimi vozovi in s pomočjo brodov. Most na Muri pri Radencih je bil zgrajen šele pred začetkom druge svetovne vojne in je bil pred vkorakanjem Nemcev miniran. Železniška povezava s preostalo Slovenijo je bila vzpostavljena komaj l. 1924. Ceste so bile povsod makadamske. Z elektrifikacijo Murske Sobote so pričeli l. 1926. Pošta je mnogo kasneje kupila avtobus za potrebe pošte in prevoz potnikov po Pomurju. Ljudje so bili razdeljeni v štiri sloje. Grofi so bili lastniki večine zemlje. V meščanski Kazini v hotelu Krona oz. Dobray so se zbirali uradniki, advokati, lekarnarji in učitelji. Trgovci in obrtniki so bili tisti, ki so imeli še največ stika z dnom družbene lestvice. Tja so spadali kmetje, grofovski hlapci in dekle, ki so obdelovali veleposestniško zemljo. Oblastniki so imeli v skoraj vsaki vasi dvorazredne osnovne šole. Delovale so katoliške, evangeličanske in judovske šole, v Murski Soboti še meščanska in obrtna. Učitelji so bili kantorji, ki so v prvi vrsti obdelovali zemljo. Izhajala sta katoliški (Novine) in evangeličanski (Duševni list) časopis. Ljudje so govorili v prekmurščini, v mestu še madžarsko in v nemščini. Prekmurščina je bila jezik nižjega sloja in označena kot manjvredna. Kulturno življenje je bilo na zelo nizki ravni. Po priključitvi Prekmurja k matični državi so začeli v Prekmurje prihajati uslužbenci, učitelji in drugi izobraženci, ki so jih domačini klicali prišleki, Slavi ali rešetarji. Slednji so se začeli z namenom, da Prekmurje približajo ostali Sloveniji, družiti z ljudmi na dnu lestvice. Prekmurščino so priznavali kot slovenski jezik in svoje delo razširili izven vzgojno-izobraževalnih ustanov, na vasi. V Murski Soboti so to delo opravljali v narodni čitalnici, ki je delovala v Kazinu.¹⁸

¹⁶ Več avtorjev, Zbornik ORIS ZGODOVINE ŠPORTNE DEJAVNOSTI V MURSKI SOBOTI (dalje: Zbornik), Športna zveza Murska Sobota 2019, str. 20.

¹⁷ Spomenik legionarjem najdemo na pokopališču v Murski Soboti.

¹⁸ Šticl, str. 12–22.

3.2 Ustanovni občni zbor

Za začetek organizirane športne dejavnosti v Murski Soboti se šteje leto 1920, ko je bilo ustanovljeno društvo Sokol. Po kratkih pripravah so se 18. marca 1920 ustanovni člani zbrali v čitalniških prostorih hotela Dobray¹⁹ (današnje gostišče Zvezda) ter ustanovili telovadno in ljudsko posvetno društvo Sokol. O namenu delovanja društva je Sokolski vestnik, glasilo mariborske župe, 15. 1. 1921 zapisal, da z ustanovitvijo društva začnejo z oranjem ledine v nezavednem Prekmurju. Ustanovitelj in prvi starosta tukajšnjega Sokola je bil Anton Koder, Ludvik Brumen in Franc Čeh pa sta vodila tajniške in blagajniške posle. Sodelovali so še: Hafner, Prelog, Ebenspanger, Pertot, Španger, Hočevan, Bračko in drugi. Vključenih je bilo okoli 60 članov, večinoma uradnikov, učiteljev, odvetnikov in meščanov, ki so bili gonilna sila pri razvoju športne dejavnosti.²⁰

Slika 5, Društveni prostori so bili do izgradnje sokolskega doma 1929. leta v hotelu Dobray²¹

¹⁹ Hotel Dobray je bil zgrajen l. 1908. »KAZINO« - družabni prostor je bil v gostilni Dobray Ivan-Janeza – Hotel Krona. Tam je delovala »Narodna čitalnica«, ki so jo liberalni prišleki ustanovili 21. 3. 1922.

²⁰ Zbornik, str. 20.

²¹ Kamra, DIGITALIZIRANA KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENSKEH POKRAJIN, <https://www.kamra.si/mm-elementi/hotel-dobray-danes-zvezda-v-murski-soboti/> pridobljeno dne: 5. 1. 2023.

4 KRONOLOŠKI PREGLED DELOVANJA MURSKOSOBOŠKIH SOKOLOV

4.1 Sokoli od ustanovitve do izgradnje doma

Prvi nastop so murskosoboški sokoli organizirali v Szaparyjevem parku s pomočjo ljutomerskih Sokolov. Nastopilo je 40 članov in 28 članic ter 30 naraščajnikov domačega društva. Zbrane je nagovoril starosta soboškega Sokola, dr. Koder in domačina, dr. Pivka in dr. Škerlak ter gostje. Dogodek si je ogledala pet tisoč glava množica.²² O svečanosti in pomenu nastopa je poročal tudi neodvisni politični tednik, Prekmurski glasnik, takole:

»V nedeljo, dne 11. julija, so prišli v Mursko Soboto moške v lepih sivorjavih oblekah, v rdečih srakicah s sokolskim perom na črni čapici (kapici). Šli so po mestu v lepih vrstah – junaki bistrega pogleda, za njimi so šle žene v lepih modrih jankah z rdečim robcem na glavi. To niso bile sključene, slabe bojzljive deklice, nego krepko samozavestne žene in dekle, polne narodnega navdušenja in ljubezni do domovine. Vsi ti so prišli v Soboto, da pokažejo Prekmurcem, kako in kakši cil naj včijo Prekmurci svojo mladino. Popoldne so na velikem Saparijevem vrtu turnali. Vsi, ki so videli, kaj ti moške in te žene znajo, so se čudili in se veselili in posebno mladeniči iz Sobote in iz sosednih vesih so rekli, da si hočejo tudi oni tako društvo napraviti. Kdo so bili ti moške v rdečih srakicah in te žene v modrih jankah? To so bili »Sokoliči«, to so bile »Sokolice« in »Sokol« se imenuje društvo, v katerem so oni združeni. Takih društev je v Jugoslaviji dosta.« (Narodno slavlje v Murski Soboti, Prekmurski glasnik, 6. 8. 2020, št. 1, str. 2.)²³

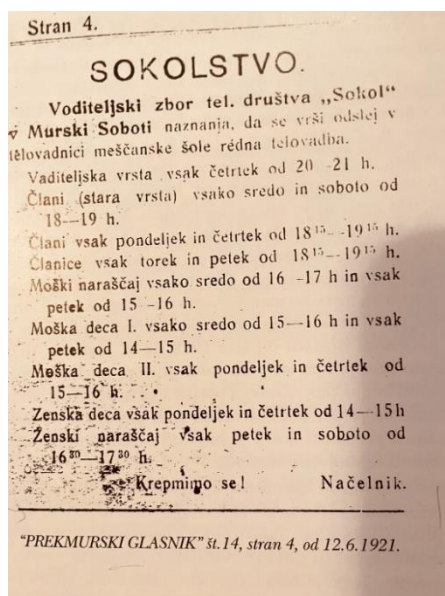
V začetku so bili pogoji za delovanje društva neugodni. Niso imeli ustreznih prostorov za vadbo, v telovadnici meščanske šole je bilo večinoma vojaštvo in srečevali so se s pomanjkanjem telovadnega orodja. Z dogovori so v uporabo dobili dvorano in oder v

²² Zbornik, str. 20.

²³ SOKOLSTVO, Prekmurski glasnik št. 1, 6. 1. 1920, str. 2, dostopno na: Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si, [https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-S3W9P8BN/?euapi=1&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fformattypeserial=newspaper&query=%27rele%253dPrekmurski%2bglasnik%2b\(Murska%2bSobota\)%40AND%40date%3d1920%40AND%40issue%3d1%27](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-S3W9P8BN/?euapi=1&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fformattypeserial=newspaper&query=%27rele%253dPrekmurski%2bglasnik%2b(Murska%2bSobota)%40AND%40date%3d1920%40AND%40issue%3d1%27), pridobljeno dne: pridobljeno dne: 14. 2. 2023.

kinodvorani Dittrich. S tem je ugled društva narasel, članstvo pa se je povečalo iz 119 na 236 članov. Na izrednem občnem zboru,²⁴ sklicanem 17. 12. 1920 je bil izvoljen novi starosta, dr. Igo Janc, tajnik društva je postal Leopold Lovšin, blagajnik pa Franc Čeh. Prve oblike organizirane dejavnosti murskosoboškega Sokola so potekale od 1. 1921 v telovadnici meščanske šole, ki je danes Osnovna šola II Murska Sobota.²⁵ O tem nam govorijo viri, saj v Prekmurskem glasniku št. 14 (6. 1. 1921)²⁶ najdemo urnik telovadbe, iz katerega lahko razberemo, kako so se delile skupine vadečih. Vadili so razdeljeni po skupinah po ustaljenem urniku:

- moška deca (6–14 let),
- moški naraščaj (14–18 let),
- ženska deca (6–12 let),
- ženski naraščaj (12–16 let; pozneje so jih delili še na mlajši in starejši naraščaj) ter
- članice in člani od 18 let naprej.²⁷

Slika 6, Urnik vadbe²⁸

²⁴ Razlog sklica ni znan.

²⁵ Telovadnico, javne lokale in ulice so razsvetljevale karbidovke. Pozimi zaradi mraza in nerazsvetljenosti v telovadnici ni bilo vadb. (Šticl, str. 39–45).

²⁶ SOKOLSTVO, Prekmurski glasnik, št. 14, 6. 1. 1921, str. 4, dostopno na: Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si, [https://www.dlib.si/results/?euapi=1&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1921&query=%27rele%253dPrekmurski%2bglasnik%2b\(Murska%2bSobota\)%27](https://www.dlib.si/results/?euapi=1&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1921&query=%27rele%253dPrekmurski%2bglasnik%2b(Murska%2bSobota)%27), pridobljeno dne: 14. 2. 2023.

²⁷ Šticl, str. 28.

²⁸ Prav tam.

Poleg telovadbe so se članice in člani urili še v atletiki in košarki. Pri meščanski šoli so nastale prve atletske naprave in košarkarsko igrišče. Za delo po skupinah sta skrbela načelnik in načelnica z usposobljenimi vaditelji. Vadba je vključevala: razgibalne vaje, redovne vaje, vaje na orodju in pomirjevalne vaje. Z vadbami so se pripravljali tudi na javne nastope ob različnih slavnostnih priložnostih. Profesorji meščanske šole Trobej, Engelsberger, Turk in ravnatelj Koržej so za delo navdušili dijake, ki so postali prvi naraščajniki in telovadci murskosoboškega Sokola. Sokole so podpirali meščani srednjega sloja in obrtniška mladina.²⁹

V letu 1920 je bila v Murski Soboti odigrana tudi prva nogometna tekma med domačini in igralci Dolnje Lendave, ki so se kot zmagovalci s tekme odpeljali s konjsko vprego (načini potovanja so bili v tem času peš, z vprego, s kolesoma ali z brodom).³⁰

Sokoli so se izkazali kot dobro vzgojeni ljudje, ki so velikokrat priskočili na pomoč. Ko je leta 1920 v Dokležovju zagorelo šest gospodarstev, je soboški Sokol prvi finančno pomagal. Tudi zaradi takšnih dejanj so doživljali razcvet in zato so rabili pomoč. Sokol iz Ljubljane je ponudil vaditelje, ki bi delali s članstvom, vendar so morali zavrniti ponudbo, ker ni bilo na razpolago telovadnice.³¹

Posebne zasluge za uspešno delovanje Sokola sta imela Ciril Hočevar in njegova kasnejša žena, učiteljica Marica Draksler. Hočevar, ki je prišel v Mursko Soboto iz Maribora in služboval tukaj kot učitelj telesne vzgoje, je vodil vadbene oddelke, pripravljaj nastope, deloval v upravi društva in pomagal pri gradnji doma. V letu 1922 sta ob praznovanju 60-letnice obstoja sokolskega gibanja Hočevar in Drakslerjeva pripravila slavnostno akademijo v kinodvorani Gustava Dittricha (16. 2. 1922). Ko je bil Hočevar premeščen v Mursko Soboto, je postal načelnik sokolskega društva. Po njegovem prihodu so tukaj začeli igrati košarko,³² uvedel je tudi odbojko. S preureditvijo dvorišča in vrta pri OŠ II Murska Sobota v letno telovadišče³³ spomladi 1922 sta Hočevar in Drakslerjeva pričela z izvajanjem atletike na prostem.³⁴

²⁹ Šticl, str. 46–50.

³⁰ Prav tam in Zbornik, str. 21.

³¹ Šticl, str. 42–43.

³² Nastalo je prvo košarkarsko igrišče.

³³ 60 metrov tekaške proge, z jamo za skok v daljino in višino, prostor za suvanje krogle in met diska.

³⁴ Zbornik, str. 21–23.

Slika 7, Prva telovadnica v prostorih meščanske šole (danes Osnovna šola II Murska Sobota).³⁵

D drugega julija 1922 so murskosoboški Sokoli priredili svoj drugi javni nastop. Število domačih telovadcev je zelo naraslo. Po nastopu so organizirali veselico v parku. Prireditelj je obiskalo okrog 2000 ljudi, kar je bil najboljši odgovor nasprotnikom sokolstva, duhovščini in avtorju članka v časopisu »Novine«³⁶, ki so zavirali sokolstvo kot brezversko. Devetega julija 1922 se je v Murski Soboti ustanovil tudi odsek katoliške telovadne organizacije Orli. Med Sokoli, ki so po svoji miselnosti pripadali liberalnemu taboru, in Orli, ki so prihajali iz katoliškega tabora, je vseskozi prihajalo do tekmovalnosti in zbadanja. Orlovska organizacija je bila sicer razpuščena leta 1929 z državnim zakonom. Zapis smo našli v prekmurskem jeziku v katoliškem časniku³⁷ Novine, 7. 1. 1923.³⁸

³⁵ Zgodovina šole, Spletna stran Osnovne šole II Murska Sobota, dostopno na: <https://www.os2ms.si/zgodovina-sole/>, pridobljeno dne: 15. 2. 2023.

³⁶ Ka je sokol?, Novine, Leto X, št. 1, 7. 1. 1923, str. 4, dostopno na: Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si, [https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-7GX5R4ZG/?euapi=1&query=%27keywords%3dnovine+\(murska+sobota\)%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSiz e=25&frelat=Novine+\(Murska+Sobota\)&fyear=1923](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-7GX5R4ZG/?euapi=1&query=%27keywords%3dnovine+(murska+sobota)%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSiz e=25&frelat=Novine+(Murska+Sobota)&fyear=1923), pridobljeno dne: 15. 2. 2023.

³⁷ Kleklove Novine.

³⁸ Ka je sokol?, Novine, Leto X, št. 1, 7. 1. 1923, str. 4, dostopno na: Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si, [https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-7GX5R4ZG/?euapi=1&query=%27keywords%3dnovine+\(murska+sobota\)%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSiz e=25&frelat=Novine+\(Murska+Sobota\)&fyear=1923](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-7GX5R4ZG/?euapi=1&query=%27keywords%3dnovine+(murska+sobota)%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSiz e=25&frelat=Novine+(Murska+Sobota)&fyear=1923), pridobljeno dne: 15. 2. 2023.

Iz zapisa razberemo, da je avtor sokolsko organizacijo obtoževal pristranskosti: učitelji, ki so bili iz vrst sokolov naj bi po njegovem mnenju delali razliko med otroki liberalno

Slika 8, Zapis o Sokolih v Novinah

in katoliško usmerjenih staršev. Prav tako so jim pripisovali »kvarjenje« mladine z organizacijo plesov, druženj itd.

Kar nekaj je bilo nasprotnikov sokolstva, med njimi je bil najbolj vnet katehet Jožef Krantz, ki otrokom ni dovolil obiskovati sokolske telovadbe. Nekateri člani Sokola pri velikonočni spovedi niso dobili odveze, s čimer je bil dosežen vrh sporov. Velika nasprotnica Sokolov je bila katoliška telovadna organizacija »Orel«, s katerimi so bili ves čas v boju.³⁹

Na novo so Sokoli ustanovili dijaški odsek, v katerega se je kasneje vključila večina soboških dijakov. 16. avgusta 1924 je bil v Murski Soboti ustanovljen Športni klub (ŠK) Mura. Kot prvi mu je predsedoval bančni ravnatelj Franjo Košir. Člani so se ukvarjali z atletiko in nogometom, s tenisom, z namiznim tenisom, s kolesarstvom, s sabljanjem, s šahom in hazeno. Leta 1924/1925 so bili prvi zametki namiznega tenisa v Sloveniji. Igro »pingpong« oz. table tenis so prvi igrali v Murski Soboti. Janez Nemec,⁴⁰ katerega starši so imeli trgovino, se je spominjal, da je bil ta šport drag in nedostopen širšim krogom ljudi (žogice so stale 4 dinarje, za kar se je dalo kupiti 16 žemljic). Hazeno, predhodnico rokometa, so igrale predvsem ženske. Igralke hazene so bile prve nosilke ženskega ekipnega športa v Murski Soboti. V Murski Soboti se je pojavila tudi prva skavtska (taborniška) četa, imenovana »Murska četa«. Leto 1925 je bilo tako prelomno

³⁹ Šticl, str. 49–50.

⁴⁰ Doktor prava in zaslužni profesor mariborske univerze.

leto za soboške Sokole, saj so poleg telovadbe društva začela uvajati tudi športne panoge in tekmovalne igre. V Murski Soboti so gojili atletiko, nogomet, tenis, namizni tenis, plavanje, zimski šport, kolesarstvo, sabljanje, šah, hazeno ter odbojko z željo, da v svoje vrste pritegnejo mlade, ki so imeli zdaj večjo ponudbo športnih dejavnosti. Na VIII. župnem zletu s področja Podravja, ki je potekal v Murski Soboti, je bil razvit društveni prapor. Nastopilo je 240 članov. Organizirana je bila povorka, tekmovalni del in javni nastop.⁴¹

Prvega večjega nastopa, ki ga je priredilo društvo za soboškim gradom sredi leta 1925, se je udeležilo kar 628 tekmovalcev. Pred nastopom, ki je požel velik uspeh, je potekal sprevod po mestu, na katerem so člani pokazali sokolske kroje ter telovadne obleke. Izkupiček od dogodka so namenili za gradnjo telovadnega doma. Člani društva so se v Pragi udeležili otvoritve Tyrševega doma, dvakrat pa tudi vsesokolskega zleta, leta 1923 in leta 1938, ko je nastopilo kar 400 naraščajnikov. Predsednik prekmurskega okrožja, Jože Velnar, je ob tej priložnosti Zoranu Velnarju, Dušanu Nišelvicerju in Rudiju Zrinskemu predal naraščajniški prapor, ki mu je botrovala žena soboškega industrialca, Rozalija Benko. Učitelja Jožeta Velnarja je prosvetno ministrstvo leta 1929 v Murski Soboti imenovalo za šolskega nadzornika. Med Sokole je vabil ljudi s podeželja in pod njegovim vodstvom se je soboški Sokol izredno razcvetel. Kljub temu je ob 15-letnici 23. društvenega obstoja društvo imelo samo še 346 pripadnikov. Čutil se je upad števila članstva, saj so nekateri dolgoletni pripadniki društva odhajali zaradi političnih razlogov.⁴²

4.2 Sokoli od 1930 do začetka 2. svetovne vojne

Od leta 1930 do leta 1933 je društvo vodil Franc Farkaš, do leta 1936 Kristjan Pertot in do leta 1941 Jože Velnar. 1930 sta se Boris Vertot in Ciril Hočevnar na Pohorju udeležila 10-dnevnega 22. smučarskega tečaja. Na začetku tridesetih let so Sokoli ustanovili smučarsko sekcijo, da bi pridobili čim več mladine. Na Goričkem so bili zelo dobri pogoji za smuko in posamezniki so tja hodili vsako zimo, po navadi ob nedeljah.

⁴¹ Zbornik, str. 24–26.

⁴² Štičl. Str. 81–87.

Ivan Baša, beltinski kolar, je izdeloval smuči. S to dejavnostjo so se ukvarjali vse do začetka vojne, kasneje pa je TVD Partizan Murska Sobota organiziral tekmovanja in večdnevne seminarje za mlade. Prekmursko sokolsko okrožje je bilo ustanovljeno marca leta 1935 s šolskim nadzornikom Jožetom Velnarjem na čelu. Zavzemali so se za razvoj telesne vzgoje, prirejali različne tečaje, skrbeli, da se telovadci udeležijo prireditev znotraj društva, okrožja, telovadnih nastopov sokolske župe, saveza in tudi zunaj države. Okrožje je zajemalo društva in čete, ki so spadale k občini Murska Sobota. Štirje oddelki dečkov in en oddelek deklic iz soboškega društva so dvakrat na teden vadili v sokolskem domu. Na odkritju spomenika, ki ga najdemo na soboškem pokopališču za padle sokolske prostovoljce, je imelo društvo nastop. Društvu je položaj v opoziciji prinesel veliko dobrega, zato se je veliko dogajalo na telesno-kulturnem področju. Nekateri člani društva so bili preganjani, med njimi je bila najbolj na udaru mladina. Za njih je Sokol zelo dobro skrbel, saj so imeli svoj »dijaški odsek«, kjer so gojili različne krožke. V letu 1930/31 je bilo na soboški gimnaziji v dijaškem odseku 88 % dijakov in 97 % dijakinj, pet let kasneje pa še samo 31 % dijakov in dijakinj. Le-ti so v sredini tridesetih let začeli izdajati srednješolsko sokolsko glasilo »Mladi Prekmurec«, ki je izhajalo enkrat mesečno. V letu 1935 je bilo v društvo vpisanih vsega skupaj 215 telovadcev, ki so vadili vsak dan po 7 ur, razen ob nedeljah. Tega leta so bili na nastopih v Beltincih, Šalovcih, Črenšovcih, Puconcih in Dolnji Lendavi. Na nekaterih nastopih so morali naraščajniki poznati zgodovino Sokola, saj so odgovarjali na vprašanja. V društvih in četah so vsako leto 1. decembra praznovali državni praznik, »Dan Ujedinjenja«. Obiskalo jih je veliko meščanov, korporacij in društev, ki so prišli gledat raznovrstne nastope dece, naraščajnikov in članov. Za sokolsko telovadbo, pridobivanje novih članov in učinkovito rast posameznih kadrov so največ naredili Prekmursko telovadno okrožje in načelniki, dolgoletni člani društva in telovadci. Vendar so pri uresničitvi ciljev veliko pomagali tudi glavni organizatorji in nosilci društvenega dela po sokolskih četah. Društvo je z namenom čim večjega razmaha vsako leto junija prirejalo društvene, meddruštvene, okrožne ali župne telovadne nastope ter tek po soboških ulicah. Vpliv soboškega društva je bil ob 15. obletnici zelo velik, saj so priredili 14 javnih telovadnih nastopov, 16 akademij, 72 gledaliških predstav, 18 glasbenih in 15 lutkovnih predstav ter 147 javnih predavanj. Matična knjižnica je imela 2183 knjig, delovalo pa je še 8 potovalnih knjižnic. Na svečani otvoritvi nogometnega stadiona v Fazaneriji so 28. junija 1936 med drugim tekmovali tudi v teku na 100 m. Zlato medaljo

je osvojil član soboškega Sokola Aleksander Čisar, ki je tekel brez opreme, ker si je ni mogel privoščiti. Stadion so poimenovali »Stadion Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja« in je veljal za enega najlepših v državi. Zadnji vsesokolski zlet pred izbruhom 2. svetovne vojne, z geslom »NE DAMO SE«, se je odvijal na začetku julija 1938 v Pragi na stadionu Strahov, ki je največji na svetu. Nastopalo je 20 telovadcev iz soboškega Sokola, nekaj pa jih je bilo iz čet Rakičana, Martjancev, z Grada in s Strukovcev. Julija 1939 so se v Sofiji udeležili 9. zleta bolgarskega Junaka, na katerem so soboški Sokoli sodelovali z jugoslovanskimi telovadci in skupaj prikazali proste vaje. Pobuda za ustanovitev meddruštvenega narodno-obrambnega odbora v Murski Soboti je prišla že na začetku tridesetih let. V njem so bili večinoma vojaški častniki, Slavko Nišelvicer pa je v odboru zastopal soboškega Sokola. Po trije Sokoli so ponoči patroljirali na meji. Vodstvo odbora je bilo zadolženo za dobro organiziranost in množično udeležbo na telovadnih nastopih. Denar, ki ga je društvo zbralo na prireditvah od članarine in drugih prispevkov, so dajali na stran za ljudi, ki so živeli ob meji. Društvo je leta 1939 ustanovilo strelski in kolesarski odsek, vsi člani obeh odsekov pa so bili Sokoli. Sami so organizirali ali pa se udeleževali prireditev in svečanosti ob različnih priložnostih, kjer so sodelovali na telovadnih nastopih. Nekateri so bili množični, saj je bilo okrog tisoč nastopajočih ter ogromno privržencev sokolstva.⁴³

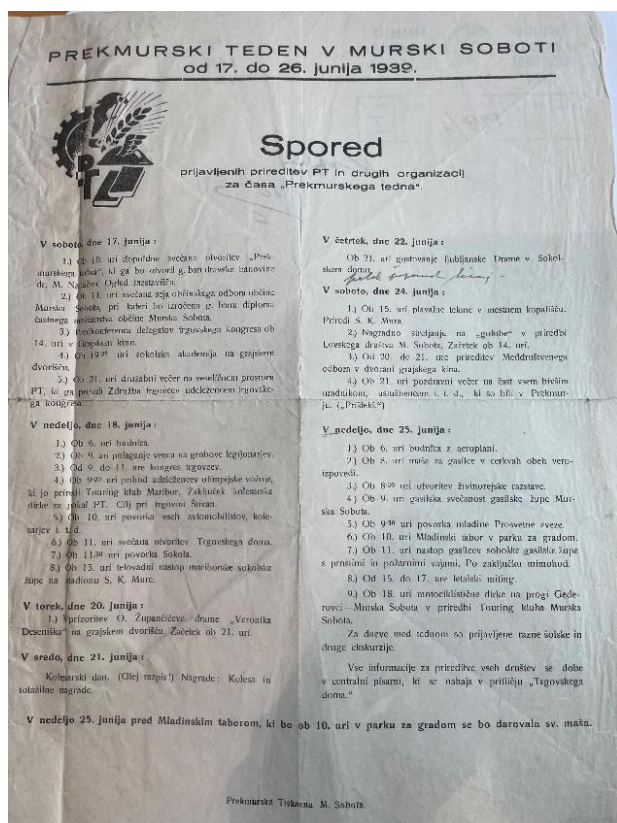
Pri našem raziskovanju arhivskega gradiva sreskega načelstva Murske Sobote smo med drugim našli program Prekmurskega tedna, ki je v Murski Soboti potekal od 17. do 25. junija 1939. Sokoli so na prireditvi sodelovali v nedeljo, 18. junija s povorko in telovadnim nastopom. Priložen je tudi spored telovadbe v dneh 17. in 18. junija⁴⁴

⁴³ Šticl, str. 122–155.

⁴⁴ Arhivsko gradivo Pomurja zajema fond sreskega načelstva Murska Sobota. Do vzpostavitve Pokrajinskega arhiva M. Sobota se vodi pod Pokrajinski arhiv Maribor. Spored prijavljenih prireditev Prekmurskega tedna v Murski Soboti od 17. do 16. junija 1939 in Spored telovadbe v dneh 17. in 18. junija: TE 11/36 Fond sreskega načelstva Murska sobota.

Raziskovala naloga ŠPORT SKOZI ČAS

Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941

Slika 9, Spored Prekmurskega tedna

Slika 10, Spored telovadbe ob zletu sokolske župe Maribor

V program so v zadnjih letih vključili »Dan pripravljenosti«, kjer so na začetku imeli tekmovanja v plezanju čez ovire, preskokih, kolesarjenju, streljanju in metanju bombe, kasneje pa so raje predavali o zaščiti pred bombnimi napadi in drugimi vojaškimi grozotami. V soboškem Sokolu so vadili 104 naraščajniki(-inje) in 72 gimnazijski dec. Udeleževali so se lahkoatletskih in bojnih tekem ter akademij. Zadnje leto pred napadom Nemčije pa se je društvo udeležilo zleta v Ljutomeru ter svečanosti ob otvoritvi sokolskega doma v Markovcih pri Ptuj, kjer so predstavili vaje. Zadnje leto pred vojno ni bilo več tistega navdušenja za delo v društvu, saj je vladala protisokolska propaganda, različni politični pogledi, nazoni in cilji. Naraščajniki so priredili tudi šahovski turnir, ki bi naj bil vsako soboto od 15. februarja pa do velike noči, vendar se žal ni zaključil. Sokoli so si bili zelo različni, od dijakov do študentov, od delavcev do izobražencev. Med njimi je bilo dosti naprednih ljudi, ki so imeli velik vpliv na okolico in so člane seznanjali o odporu do fašizma, ki je bil zadnje čase vedno hujši.⁴⁵

⁴⁵ Šticl, str. 122–155.

5 VIDNEJŠI ŠPORTNI DOSEŽKI NA TEKMOVANJIH MED LETI 1920–1941

Ob pomoči novonastalega zbornika, ki vsebuje oris zgodovine športne dejavnosti v Murski Soboti, smo sestavili tabelo oz. preglednico vidnejših športnih dosežkov, med katerimi so zavzeti tudi dosežki Sokolov Murska Sobota.

ŠPORTNA PANOGA	LETO	DOSEŽEK	TEKMOVALEC/EKIPA
Nogomet	1920	Zmaga proti Lendavi po prvotnem porazu	Moštvo Sokolov
Namizni tenis	1925	Zmaga proti Čakovcu 9:7	Najboljši igralci moštva
Hazena	1925	10 zmag	Igralke hazene + mladinke
Hazena	1926	Mednarodna + državna zmaga	Hazena soboške Mure
Namizni tenis: Namiznoteniški turnir v Körmendu	1926	2. mesto dvojice, 4. in 5. mesto: posamezniki	Brata Nemec
Šah: prvi šahovski turnir v MS	1927	1. mesto na šahovskem turnirju	Prof. Ludvik Vagaja (ravnatelj soboške gimnazije)
Hazena	1927	1. mesto	Igralke hazene
Hazena	1928	Zmaga proti Mariboru (10:8), Iliriji (12:2), Ptujju (19:0)	ŠK Mura
Namizni tenis: Odigran dvoboj Čakovca in MS	1928	Zmaga v dvoboju proti Čakovcu 9:7	Brata Nemec, brata Nadai, brata Valy
Namizni tenis: Prvi večji in kakovostni namiznoteniški turnir v Jugoslaviji	1929	2. mesto na namiznoteniškem turnirju v Jugoslaviji	Janez Nemec
Hazena	1929	Osvojitev naslova prvakinj Slovenije, ki jim je prejšnje leto bil preprečen, čeprav so si ga zaslužile	Igralke ŠK Mure
Namizni tenis: Državno prvenstvo v namiznem tenisu, MS je bila gostitelj	1930	Moštveno: 2. mesto, Posamično: 1. mesto 2., 3. mesto Dvojice: 1. mesto 1. mesto	SK Mura Janez Nemec (prvak Jugoslavije), gdč. Jonaš in Cimperman brata Nemec

Raziskovalna naloga
ŠPORT SKOZI ČAS
Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941

		Mešane dvojice: 1. mesto	gdč. Jonaš in Cimperman gdč. Jonaš in g. Nemec
Namizni tenis: Prvo uradno prvenstvo Slovenije (takratne Dravske banovine)	1931	Moški posamezno: 1. mesto 2. mesto Moški dvojice: 1. mesto Ženske posamezno: 1. mesto Mešane dvojice: 1. mesto Državno prvenstvo: 2. mesto (moški) 1. mesto (ženske) 1. mesto (mešano)	J. Nemec L. Nemec Brata Nemec Kardoš J. Nemec in Jonaš J. Nemec Marica Cimperman Cimperman in Nemec
Nogomet: Tekmovalna liga Ljubljanske nogometne podzveze	1932	ŠK Mura premaga I. S. S. K. Maribor	ŠK Mura
Namizni tenis: Prvenstvo Dravske banovine v namiznem tenisu	1933	Moški posamično: 2. mesto 3. mesto Turnir moštev: 1. mesto Dvojice moški: 1. mesto	Janez Nemec Ludvik Nemec ŠK Mura Brata Nemec
Nogomet:	1933	ŠK Mura zmaga 11-krat	ŠK Mura
Atletika	1936	100 m: 1. mesto Štafetni tek: 2. mesto	Aleksander Čisar (klub Sokol) ŠK Mura
Atletika mladinci	1936	Tek na 100 m: 1. mesto Skok v daljino: 3. mesto Skok v višino: 3. mesto	Ivan Debelak Ivan Debelak Jože Kološa
Atletika: državno prvenstvo	1937	2. mesto	Fric Žorga
Plavanje: dvoboj med M. P. K. (Maribor) in plavalno sekcijo ŠK Mure	1939	100 m prosto: 2. mesto 4. mesto 100 m hrbtno: 3. mesto 4. mesto 100 m prsno: 1. mesto 4. mesto Mešana štafeta 3 X 33 m: 2. mesto Štafeta 3 X 100 m: 2. mesto Mladinci 33 m prosto: 2. mesto 3. mesto	Cvetko Šerbec Br. Šerbec N. Rusanov Cvetko Šerbec St. ŠK Mura (Rusanov, Cvetko, Šerbec M) ŠK Mura (Lajnšček, Šerbec Br., Rusanov) Cvetič Vatovec Hradil

Raziskovala naloga
ŠPORT SKOZI ČAS
Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941

		Mladinci: 33 m prsno: 1. mesto 2. mesto 3. mesto Mladinci 200 m prosto: 2. mesto	Hiti Vatovec Hradil
Namizni tenis: Turnir, pripravil ga je ŠK Korotan Ljubljana	1940	Moštveno: 3. mesto Moški posamično: 3. mesto 2. mesto	SK Mura (J. Nemec, Horvat, Koch) J. Nemec Koch
Nogomet: Prva jesenska prvorazredna prvenstvena nogometna tekma	1940	1. mesto	ŠK Mura

6 KULTURNO PROSVETNA DEJAVNOST SOKOLOV MURSKA SOBOTA

Po letu 1925 so Sokoli začeli organizirati taborjenja v naravi in plesne tečaje. Člani društva so radi planinarili in se po uradnih nastopih poveselili. Poleg telovadbe so se društva ukvarjala še s kulturno-prosvetno dejavnostjo.

V murskosoboškem Sokolu so že leta 1921 ustanovili dramski odsek, ki so ga sestavljali izključno amaterski igralci. Vse do izgradnje doma so ustvarjali in uprizarjali igre na malem, utesnjenem odru (brez elektrike vse do l. 1926) kinodvorane Gustava Dittricha. Mentorja sta bila profesorja Janko Oražem in Stane Melihar. Profesorji so igre tudi režirali. V začetku so uprizarjali šaljive in preproste ljudske igre, ki so bile ljudem blizu in razumljive. Po izgradnji sokolskega doma so se lotevali tudi uprizoritev zahtevnejših del. Od l. 1939 so bila na oder postavljena dramska dela in predstavljeni slovenski pisatelji in pesniki (večer slovenskih književnikov). Prireditve so bile narodno obrambne, protinemške in protimadžarske. Tu je koncert izvedel tudi Akademski pevski zbor pod vodstvom Marolta in gostovalo slovensko narodno gledališče. Naslednje leto, leta 1922, je bila ustanovljena sokolska knjižnica. Poleg knjig, pisanih v duhu Sokola, je imela še čitalnico, kjer je bilo obiskovalcem na voljo časopisje. Organizirali so slikarske razstave in gojili pevsko kulturo. V okviru dijaškega odseka so poleg dramskega delovali še salonski orkester in lutkovna skupina. Salonski orkester,

ustanovljen leta 1922, je vodil odvetnik dr. Vladimir Škerlak – violinist, nasledil pa ga je profesor Ubald Justin. Sestavljali so ga dijaki in profesorji, občani Sobote. Redno so nastopali doma in v tujini. Razvil se je tudi plesni orkester, ki je igral na zabavah in družabnih prireditvah v sokolskem domu. Rudolf Lah je razvil mladinski orkester, delovala pa je tudi dijaška fanfara – trobentaški zbor (kapelnik je bil Jože Gregorc). Lutkarji so za najmlajše organizirali nedeljske prireditve pod vodstvom Leonida Abakumova od leta 1932 naprej. Da bi društvo navezalo stike s čim več ljudmi, so priredili Ciril-Metodovo kresovanje in silvestrovanje. S tovrstnimi prireditvami je po drugi svetovni vojni nadaljevalo Društvo za telesno vzgojo Partizan Murska Sobota.⁴⁶

7 PRAPOR MURSKOSOBOŠKIH SOKOLOV IN SOKOLSKA UNIFORMA

Vidni simbol Sokolstva je bila zastava oz. sokolski prapor, najstarejši je bil v lasti Južnega Sokola. Drugi najstarejši pa je prapor iz Mozirja. Ena izmed pomembnih nalog soboškega Sokola po ustanovitvi je bila, da v najkrajšem možnem času razvijejo društveni prapor in ga pokažejo javnosti. Sokolski prapori (družbeni in naraščajniški) so pri gledalcih namreč vzbujali občudovanje in veliko navdušenje, med pripadniki Sokola pa velik ponos. Društvo je svoj prapor razvilo na VIII. župnem zletu mariborske sokolske župe (13. in 14. junija) leta 1925 v Murski Soboti. Tilika Prelog, ki je bila članica soboškega Sokola, je naročila svilen prapor iz Maribora. Praporu je botrovala Franja Koder, žena staroste soboškega Sokola. Sokoli so vsako leto na državni praznik Ujedinjenja (1. decembra) izrekli svečano sokolsko zaobljubo ob praporu. Ko so soboški Sokoli dobili svoj prapor, so prvo zaobljubo izrekli v »Čitalnici«, kjer so se srečevali vsakoletno, vse do izgradnje sokolskega doma. Vsak je ob zaprisegi dobil sokolski znak in člansko legitimacijo. Od tedaj so se člani med seboj tikali in nagovarjali z »brat« oziroma »sestra« ter se pozdravljali z zdravo!⁴⁷

⁴⁶ Šticl, str. 99–106.

⁴⁷ Prav tam, str. 69.

Raziskovalna naloga
ŠPORT SKOZI ČAS
Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941

Slika 11, Prapor je bil, kakor tudi drug društveni inventar, uničen za časa druge svetovne vojne⁴⁸

Sokoli so se na vseh javnih prireditvah pojavljali v uniformah. Svečana uniforma ali sokolski kroj je bila pomemben zunanji znak sokolstva in je imela veliko tako nacionalno kot politično simbolno moč. Z leti se je sokolski kroj spreminjal. V začetku so nosili rdečo srajco, sivkasto-rjav suknjič brez zavihkov in z nizkim pokončnim ovratnikom. Hlače so bile z istega blaga kot suknjič, bile so navadnega kroja, s skritim pasom. Suknjič, ki so ga nosili ogrnjenega preko levega ramena, se je zapenjal s pletenimi trakovi in enak trak so nosili okoli vratu. Prva leta po ustanovitvi so nosili nizko črno čepico po češkem vzoru, nato nekaj časa širokokrajni klobuk, potem pa so zopet nosili nizko okroglo črno čepico, imenovano »šajkača«, na kateri je bilo na levi strani spredaj pritrjeno sokolje pero. Pozneje je bilo sokolje pero pritrjeno na čepico na sredini čela.⁴⁹

⁴⁸ Prapor sokolov Murska Sobota, dostopno na:

https://www.google.com/search?q=prapor+sokolov+murska+sobota&client=firefox-b-d&sxsrf=AJOqlzUN_7lvq3NwUCJ22zRKFIKvy5gdig:1677518787976&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUK_Ewjagdi7nLb9AhV5_rslHU4iAMAQ_AUoAnoECAEQBA&biw=1536&bih=703&dpr=1.25#imgsrc=S35pB_rS3l4H9M, pridobljeno dne: 16. 2. 2023.

⁴⁹ Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Razglednice, dopisnice in znamke, dostopno na: <https://fototekamnzs.wordpress.com/2018/12/05/razglednice-dopisnice-in-znamke/>, pridobljeno dne: 16. 2. 2023.

8 POMEN IZGRADNJE SOKOLSKEGA DOMA V MURSKI SOBOTI

Vedno večja potreba po lastnem domu in zunanjem telovadišču je že jeseni 1928 na občnem zboru murskosoboških Sokolov pripeljala do sprejetja predloga dr. Farkaša, da se izgradi sokolski dom s telovadnico. Odbor za izgradnjo doma so sestavljali ravnatelj osnovne šole Franc Gabrijelčič, šolski nadzornik Jože Velnar, uradnik Slavko Nišelvicer, sodnik Franc Kardoš, načelnik Sokola Ciril Hočevnar in starosta murskosoboškega Sokola Anton Koder. Gradbene načrte je pripravil ing. Slavko Vidmar, po sprejetju finančnega načrta pa je gradbena dela prevzel Janez Mayer z obrtniki iz Murske Sobotice. Ostala dela so opravili Sobočani s prostovoljnim in udarniškim delom. K izgradnji doma so prispevali s finančnimi prispevki, nekateri člani tudi s svojo enomesečno plačo. Vsak od teh, ki je na kakršenkoli način pomagal pri izgradnji doma, je bil napisan na eni od dveh steklenic, zapečatenih z voskom, ki so ju vgradili v vogalni temelj doma in pod drugo košato drevo ob vhodu na igrišče. Gradnjo je podprla tudi Prekmurska posojilnica, katere soustanovitelj je bil notar in starosta društva dr. Anton Koder. Tako je bil 10 let po ustanovitvi društva Sokol zgrajen in 30. novembra leta 1929 predan svojemu namenu Sokolski dom oziroma dom Partizan, kot ga imenujemo še danes. Predal ga je starosta Anton Koder. Na otvoritveni svečanosti se je zbrala množica Sobočanov.⁵⁰ O podpori Sobočanov je pisal tudi časopis *Slovenski narod*. V članku so Sokoli naprošali pomoči tudi od drugod z obljubo, da bo vsak dar in vsak prispevek vpisan v knjigo »Graditelji Sokolskega doma v Murski Soboti.« Kot je zapisano, »s to stavbo dobi naša občina to, kar nujno rabi: prostore, kjer se bodo mogle dostojno vršiti vse prireditve, kulturne, humanitarne, družabne. Sokolski dom bo poleg tega stavba, ki bo v okras Soboti že po svoji zunanosti. /.../ Dom bo tudi ognjišče, ki bo služil narodovi duševni in narodovi kulturi.«⁵¹

⁵⁰ Šticl, str. 71–95.

⁵¹ Sokol: Prošnja naših Prekmurcev, *Slovenski narod*, letn. LXII, št. 213, 18. sept. 1929, str. 2, dostopno na: Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-BFNL2YZN/?euapi=1&query=%27keywords%3dslovenski+narod%27&pageSize=25&ftype=%c4%8dasopisje&fformattypeserial=newspaper&frelation=Slovenski+narod&fyear=1929&page=5>, pridobljeno dne: 16. 2. 2023.

Slika 12, Sokolski Dom Murska Sobota⁵²

Pred prevzemom Sokolskega doma na Benkovi ulici (sedanji Mladinski) v Murski Soboti je *Mariborski večernik »Jutra«* (26. 11. 1929) zapisal: *»Soboški sokolski dom je lepa zgradba, ki je v ponos ne le Murski Soboti, ampak vsemu Prekmurju. Stavba je velika, saj je zazidanega prostora 520 kvadratnih metrov. Telovadnica, ki bo služila tudi za gledališke predstave in koncerte, je 20 m dolga in 12 m široka, brez odra, ki je posebej še 7,5 m globok in 12 m širok, ki bo lahko služil tudi za malo telovadnico v zimskih mesecih, a številčno manjše oddelke. Poleg teh dveh prostorov je v prvem nadstropju še mala dvorana, ki ima v steni velike line, ki se lahko odprejo posebno pri večjih prireditvah in služi dvorana kot balkon. Pod odrom sta dve veliki oblačilnici za telovadce in telovadke, pri gledaliških predstavah pa za igralce. V sprednjem traktu, vsa stavba je zgrajena v obliki velikega T, se nahaja v pritličju poleg velikega vestibula še čitalnica, soba za posojilnico in garderoba za občinstvo. V prvem nadstropju je še odborova soba in kuhinja za prireditve, poleg že poprej omenjene male dvorane. V podstrešju je stanovanje za hišnika. Iz telovadnice se pride takoj na veliko letno*

⁵² Sokolski dom Murska Sobota, Kamra, digitalna dediščina slovenskih pokrajin, dostopno na: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/sokolski-dom-murska-sobota/>, pridobljeno dne: 20. 2. 2023.

telovadišče, ki je 65 m dolgo in 35 m široko, ki se je že v pretečeni pomladi zasadilo z drevjem in posejalo s travo.«⁵³

Po predaji Sokolskega doma v Murski Soboti, 30. novembra 1929, je bila slovesna otvoritev 1. junija 1930, ko je Sokol hkrati proslavil 10. obletnico svojega obstoja. Soboški telovadni dom je bil velika pridobitev za mesto, saj je bil eden prvih telesno-kulturnih domov v Prekmurju – žarišče telesnega in kulturnega napredka. Za tisti čas prekrasno stavbo je gradila in zgradila napredna Sobota. Dolgo časa je bil to edini telovadni dom v Murski Soboti. Otvoritev doma je pospešila napredek športno-telesne dejavnosti in napredek slovenske kulture v mestu in na podeželju. Sokolski dom z dvorano in odrom je bil še leta pozneje zbirališče narodno zavednih Slovencev. V domu so se odvijale sproščene prireditve, poleg telovadbe so potekale v njem plesne vaje, plesne prireditve, silvestrovanja, pustovanja in drugo. Na odru je bilo v izvedbi dramske skupine odigranih vrsto dramskih iger, delovalo je lutkovno gledališče, izvajali so se koncerti salonskega orkestra in pevski nastopi. Sokolska organizacija je v času druge svetovne vojne prenehala z delovanjem, leta 1945 je bilo ustanovljeno Fizkulturno društvo Murska Sobota, ki se je leta 1949 preimenovalo v Telovadno društvo. Z aktom iz leta 1951, ko je bil v Ljubljani ustanovljen »Partizan Jugoslavije« – Zveza za telesno kulturo, so Telovadna društva prenehala oziroma se preimenovala v društva za splošno telesno vzgojo Partizan. Telesnovzgojno društvo Partizan (TVD Partizan) se je po osamosvojitvi države preimenovalo v Društvo za športno rekreacijo Murska Sobota, ki svoje poslanstvo še danes uspešno izvaja in nadgrajuje.⁵⁴

Prostore Društva za športno rekreacijo Murska Sobota (nekdanji Sokolski dom) smo obiskali 10. 2. 2023. Tam nas je sprejel bivši učitelj športa in aktivni podpredsednik Društva za šport in rekreacijo Murska Sobota g. Mario Čep, ki nam je predstavil zgodovino Športnega društva Sokol. S svojim obširnim znanjem zgodovine nas je vse zelo presenetil. Tako smo z ustnim izročilom pridobili tudi številne nove podatke, ki jih ni mogoče najti v knjigah in usmeritve za nadaljnje delo. Govoril je o izkušnji njegovih

⁵³ Sokolstvo: Sokolski dom v Murski Soboti, *Mariborski večernik »Jutra«*, letn. III (X.), št. 270, 26. 11. 1929, str. 3, dostopno na: Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-W0QQPTP3/?euapi=1&query=%27keywords%3dmariborski+ve%27c4%8dernik+%22jutra%22%27&pageSize=25&fyear=1929&fformattypeserial=newspaper&page=2&sortDir=DESC&sort=date>, pridobljeno dne: 20. 2. 2023.

⁵⁴ Sokolski dom Murska Sobota, Kamra, digitalna dediščina slovenskih pokrajin, dostopno na: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/sokolski-dom-murska-sobota/>, pridobljeno dne: 20. 2. 2023.

zgodnjih učiteljskih let z nekdanjimi člani Sokolstva, o njegovem prizadevanju za izgradnjo prve večje telovadne dvorane v Prekmurju, ki je prav na naši šoli, OŠ III Murska Sobota. Njegove spomine in pogled smo zapisali:

»Na OŠ III Murska Sobota sem prišel v šolskem letu 1982/83. Šola takrat še ni imela svoje telovadnice, zato smo ure športne vzgoje izvajali v telovadnici Partizana (Sokolski dom), ki pa je imel skromno opremo. V iskanju rešitev oziroma vsebinske popestritve sem pri svojih urah začel uvajati določene elemente parterne gimnastike in preskoke. V nadaljevanju sem ure športne vzgoje želel še dodatno nadgraditi, zato sem iskal dodatne rešitve. Tako sva se nekega dne s takratnim hišnikom Janijem Sečkom odpravila na zaprašeno podstrešje iskat morebitne športne rekvizite. In sva ga našla: gimnastični drog (ostanek sokolskih vrst), ki sem ga uspel s pomočjo hišnika spraviti v funkcijo. Na tem drogu smo izvajali vaje do leta 1987, ko se je odprla športna dvorana na naši šoli. Moj namen je bil vsekakor ta, da v hramu sokolstva nadaljujemo s tradicijo tudi pri urah športne vzgoje. Možno je, da je bil telovadni drog uporabljen že prej po 2. svetovni vojni, in sicer med leti 1961–1966, ko je v tej zgradbi delovala Srednja šola za telesno kulturo, vendar tega podatka nimamo. Sem pa imel tudi to srečo, da sem lahko osebno spoznal starosto sokolstva v Murski Soboti, g. Franca Flegarja⁵⁵, ki je bil aktiven pri delu z mladimi tudi takrat, ko je že presegel svojih častitljivih 80 let. Danes je edino dvorana OŠ III Murska Sobota tista, ki ima v parketu vsa sidrišča za izvedbo gimnastičnih tekmovanj najvišjega nivoja, kar je zasluga moje malenkosti. V tem trenutku je OŠ III Murska Sobota tudi najuspešnejša gimnastična šola v vzhodnem delu Slovenije. V DŠR, kjer sem podpredsednik in trener gimnastike, zaradi neprimernih razmer v domu ne moremo izvajati vseh tekmovalnih programov gimnastike, tako da se v glavnem osredotočamo le na akrobatiko.«⁵⁶

Kot veliko težavo je g. Čep izpostavil zelo slabo stanje telovadnih prostorov, ki bi bili potrebni prenove. Po ogledu prostorov smo se tudi sami začeli zavedati, da so ti prostori, v katerih smo kot mlajši vadili tudi sami, v zelo slabem stanju (kot je razvidno

⁵⁵ Franc Flegar, orodni telovadec, načelnik in vodnik v Soboškem Sokolu, je leta 1928 opravil župni tečaj in v nadaljnjih obdobjih veliko prispeval k športnemu življenju v Murski Soboti. (Zbornik, str. 30).

⁵⁶ Ustno pričevanje in zapis: Mario Čep, (67 let), februar 2023.

Raziskovala naloga
ŠPORT SKOZI ČAS
Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941

s fotografij spodaj), zato smo se odločili, da o namenu prenove sokolskega doma oz. Partizana povprašamo župana Občine Murska Sobota, g. Damjana Anželja.

Nanj smo naslovili pismo in dobili tudi odgovor. Pismo županu Občine Murska Sobota z dne: 15. 2. 2023

Spoštovani!

Smo učenci 9. razreda Osnovne šole III Murska Sobota: Tajda, Lina in Vito. Pri dodatnem pouku zgodovine izdelujemo raziskovalno nalogo. Tema raziskovalnih nalog je letos zgodovina športa v našem domačem okolju. Mi smo izbrali zgodovino delovanja Sokolov med obema vojnama, saj se navezuje tudi na TVD Partizan, ki spada v naš šolski okoliš in kjer smo kot mlajši nekateri tudi trenirali. Pregledali smo vire in literaturo o sokolih in izgradnji doma, obiskali pa smo tudi prvoten sokolski dom, današnji Partizan. V časopisnih člankih smo prebrali, da je dom načrtovan za obnovo zaradi slabega obstoječega stanja. Ob našem obisku smo opazili, da obnova starega sokolskega doma še ni stekla in da je stavba v res slabem stanju (še slabšem, kot se ga sami spomnimo). Iz tega razloga je prihodnost Partizana vprašljiva. Na spletnih straneh športnega društva in od vodstva smo izvedeli, kakšne uspehe dosegajo športniki, ki tam trenirajo in s tem prispevajo k prepoznavnosti naše občine. Zato se nam zdi škoda, da je Partizan v slabem stanju.

Zavedamo se, da je obnova povezana tudi s stroški. Ker pa moramo nalogo tudi aktualizirati, se na Vas obračamo z vprašanjem, če in kdaj je načrtovana obnova Partizana.

Hvaležni bi Vam bili za Vaš čas in odgovor na naše vprašanje.

Lep pozdrav,

Mladi raziskovalci zgodovine iz OŠ III Murska Sobota

Raziskovalna naloga
ŠPORT SKOZI ČAS
Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941

Odgovor župana z dne 20. 2. 2023:

Murska Sobota, 2. februar 2023

Dragi mladi raziskovalci zgodovine iz OŠ III Murska Sobota!

Veseli me, da se zanimате za zgodovino in aktivnosti delovanja Sokolov, ki so orali ledino na področju športa in telovadbe v našem mestu in se smelo lotili izgradnje za tiste čase zelo sodobnega telovadnega doma, ki ga Sobočani poznamo pod imenom »Partizan«.

»Partizan«, ki je bil zgrajen izključno iz prispevkov in s pomočjo takratnih meščanov, je bil eden prvih domov, v katerem se je izvajal šport v Prekmurju – bil je center telesnega in kulturnega napredka pokrajine. Po dolgoletnih zapletih glede pravnega nasledstva nepremičnine je ta sedaj končno v večinski lasti mestne občine.

Objekt TVD Partizan je eden od številnih javnih objektov v lasti Mestne občine Murska Sobota, ki je potreben celovite prenove, tako energetske kot tudi siceršnje. Žal je največja težava razkorak med razpoložljivimi finančnimi sredstvi in stroški izvedbe posameznih investicij. V zadnjih dveh letih je prišlo še do močnega dviga cen gradbenih storitev, kar je ta razkorak še dodatno povečalo. Državni delež sofinanciranja tovrstnih investicij pa je ostal enak in je po našem mnenju v danih razmerah definitivno prenizek.

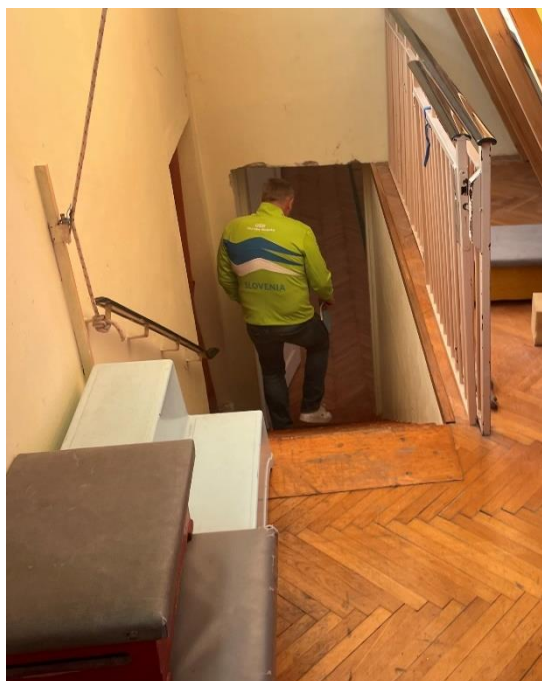
Objekt si vsekakor želimo čim prej prenoviti in upamo, da bomo v novi finančni perspektivni deležni sofinanciranja projekta prenove tega pomembnega objekta za naše mesto.

Želim vam veliko uspeha pri raziskovanju zgodovine, ostanite radovedni in željni znanja tudi v prihodnje!

Slika 13, Notranjost Partizana

Slika prikazuje pogled na steno, ki v času sokolov ni bilo. Dvorana je bila na tej strani odprta na oder, kjer so bile predstavljene tudi gledališke igre in lutkovne predstave.

Slika 14, Obraba tal

Slika 15, Obraba stropa in stene

Slike smo posneli na obisku in prikazujejo izgled nekdanjega sokolskega doma danes. V zelo slabem stanju so strop, parket, telovadni pripomočki in klopi.

9 ZAČETEK 2. SVETOVNE VOJNE IN KONEC SOKOLSTVA

6. aprila 1941 je v Prekmurje vdrla nemška vojska, zasedla sokolski dom, uničila je inventar, knjižnico in arhiv. 16. aprila 1941 je bilo Prekmurje predano Madžarom. Zavedna Sobota se je zgodaj odzvala klicu vstaje. Med prvimi so bili mladinci iz vrst Sokolov in Orlov. Člane in mladino Sokola je okupator preganjal in odganjal na prisilno delo in v taborišča. Marsikateri član Sokola je izgubil življenje v vojni, padel kot talec v Mariboru. Od 98 padlih borcev z našega področja jih je bilo več kot polovica (54) včlanjenih v društveno dejavnost. Veliko članov Sokola⁵⁷ se je odločilo za borbo proti okupatorju s sabotažnimi akcijami. S svojo borbo v času 2. svetovne vojne so dokazali svoj patriotizem in prav je, da se jih spominjamo. Po drugi svetovni vojni je bila po vzoru Sovjetske zveze naslednica Sokola poimenovana »fizkulturna« in ustanovljeno je bilo Društvo za telesno vzgojo Partizan.⁵⁸

⁵⁷ Štefan Kovač, Joško Tivadar, Ali Kardoš, Dane Šumenjak, Zoran Velnar, Dušan Cimerman in Franček Šuman.

⁵⁸ Zbornik, str. 57.

10 ZAKLJUČEK

Murska Sobota je danes sodobno in energično mesto z odličnimi pogoji za ukvarjanje z različnimi vrstami športa. V stotih letih od ustanovitve sokolskega gibanja in izgradnje sokolskega doma, današnjega Partizana, se je marsikaj spremenilo. Murska Sobota se lahko pohvali z vrsto športnih društev, ki imajo ustrezno infrastrukturo. Občina Murska Sobota ima ustrezne športne dvorane na šolah in zunanja športna igrišča, kar vpliva na lepe dosežke mladih športnikov. Vse generacije spodbuja tudi k športnemu udejstvovanju in aktivnemu ter kvalitetnemu preživljanju prostega časa, ozavešča o zdravem načinu življenja ipd. Ob tem je pomembno, da se s hvaležnostjo oziramo nazaj na prehojeno pot stotih let organizirane športne dejavnosti v Murski Soboti, katere začetki so povezani prav s sokolsko dejavnostjo, ki smo jo opisali v naši raziskovalni nalogi.

Po zaslugi Sokolov je Murska Sobota po priključitvi k matičnemu narodu v luči vrednot sokolstva – disciplina, zdrav duh v zdravem telesu, poštenost do sebe in drugih ter boj proti krivicam – hitreje napredovala. Člani so si medsebojno pomagali in pomagali so tudi drugim, ki so potrebovali pomoč. Geslo slovenskih Sokolov je bilo »Bodi pogumen, vedrega čela, udaren in nezlomljiv – bodi narodnjak!«⁵⁹ Iz vrst mladih članov so izhajali predani tekmovalci, ki so se izkazali tudi pri obrambi domovine med 2. svetovno vojno. Sokoli so s svojimi telovadnimi nastopi, z akademijami, z nastopi glasbene, lutkovne in dramske sekcije vplivali na razvoj kulturno prosvetne in telesne dejavnosti v naši lokalni skupnosti.

Ob koncu našega raziskovalnega dela lahko zaključimo, da smo vse zadane cilje naloge uspešno uresničili.

⁵⁹ Stota obletnica murskosoboškega društva Sokol, Mestna občina Murska Sobota, dostopno na: <https://murska-sobota.si/novice/stota-obletnica-murskosoboskega-drustva-sokol>, pridobljeno dne: 14. 2. 2023.

10. 1 Analiza hipotez

Pred nastajanjem naloge smo zapisali tri hipoteze.

HIPOTEZA 1

O delovanju telovadnega društva Sokol bomo našli veliko knjižnega in malo slikovnega gradiva.

Hipotezo lahko delno potrdimo in delno ovržemo. O murskosoboških Sokolih smo našli veliko literature in knjižnih virov. V knjigah, zbornikih in v digitalnih časnikih smo našli tudi slikovno gradivo. Slik s prve roke, v fizični obliki ali od katere osebe, ki bi bila osebno povezana s Sokoli, pa nismo dobili.

HIPOTEZA 2

Težko bomo našli osebo iz takratnega obdobja, ki bi z nami spregovorila o sokolstvu v Murski Soboti z lastnih doživetij, zaradi večjega časovnega odmika od sedanjosti.

Hipotezo lahko v celoti potrdimo. Od ustanovitve društva je minilo več kot sto let, njegovi ustanovni člani so že pokojni, del sokolskega naraščaja pa je padel pozneje v 2. svetovni vojni. Ker pa nas je zanimalo obdobje med vojnama, nismo posebej iskali morebitnih živečih sorodnikov ustanovnih članov.

HIPOTEZA 3

Na enem mestu bomo težko našli zbrane podatke o športnih dosežkih murskosoboških sokolov.

Hipotezo lahko ovržemo. Pri raziskovanju zgodovine sokolov v Murski Soboti nam je bil namreč v veliko pomoč leta 2020 izdani zbornik orisa zgodovine športne dejavnosti v Murski Soboti. Res pa je, da smo preglednico vidnejših dosežkov z vsebinskega zapisa oblikovali sami in tako tudi uresničili enega od ciljev naloge.

11 VIRI IN LITERATURA

11. 1 Viri

1. Fond sreskega načelstva Murska Sobota.
2. Članki iz časopisja:
 - Prekmurski glasnik,
 - Novine,
 - Slovenski narod in
 - Mariborski večernik »Jutra«.
3. Ustni vir: Mario Čep.

11.2 Literatura

1. Dr. Franci Petek, Šport skozi čas, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Ljubljana 2022.
2. Herman Šticl, Zgodovina telovadnega društva Sokol Murska Sobota, Športna zveza, Murska Sobota 2000.
3. Muzej narodne osvoboditve Maribor, SOKOLI IN ORLI NA ŠTAJERSKEM, KOROŠKEM IN V PREKMURJU, TISK BEZJAK, Maribor 1993.
4. Več avtorjev, Zbornik ORIS ZGODOVINE ŠPORTNE DEJAVNOSTI V MURSKI SOBOTI, Športna zveza, Murska Sobota 2019.

11.3 Slikovni material in spletni viri

Slikovni material smo pridobili iz uporabljenega knjižnega gradiva in s spletnih strani. Viri so navedeni znotraj naloge. Slike, ki opisujejo metodologijo dela in aktualizirajo nalogo (slike ogleda sokolskega doma), smo posneli sami.

11.4 Link do nastale foto zgodbe

Pomen ustanovitve in dosežki murskosoboškega Sokola v letih 1920–1941:

<https://video.arnes.si/watch/gcsv43972hlt>